

Theodor Kallifatides

Pagesos i senyors

Traducció del suec de Carolina Moreno Tena

THEODOR KALLIFATIDES

Pagesos i senyors

Traducció de
Carolina Moreno Tena

Galàxia Gutenberg

SWEDISH ARTSCOUNCIL

Aquesta traducció ha rebut un ajut del Swedish Arts Council.

Títol de l'edició original: *Bönder och herrar*
Traducció del suec: Carolina Moreno Tena

Publicat per
Galaxia Gutenberg, S.L.
Av. Diagonal, 361, 2n 1a
08037-Barcelona
info@galaxiagutenberg.com
www.galaxiagutenberg.com

Primera edició: febrer de 2024

© Theodor Kallifatides, 1973, 2024
© de la traducció: Carolina Moreno Tena, 2024
© Galaxia Gutenberg, S.L., 2024

Preimpresió: Maria Garcia
Impressió i enquadernació: Romanyà-Valls
Sant Joan Baptista, 35, La Torre de Claramunt-Barcelona
Dipòsit legal: B 50-2024
ISBN: 978-84-19738-65-3

Qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només es pot realitzar amb l'autorització dels seus titulars, a banda de les excepcions previstes per la llei. Adreceu-vos a CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos) si necessiteu fotocopiar o escanejar fragments d'aquesta obra (www.conlicencia.com; 91 702 19 70 / 93 272 04 45).

Per a Markus

Pròleg

Fa molts anys que vull escriure aquest llibre, però fins ara no n'he sigut capaç. Com que aquesta espera forma part del llibre i la seva naturalesa la va obligar, m'agradaria donar una explicació: senzillament no he tingut l'ànim de treballar amb aquest material fins ara.

He hagut d'esperar fins a tenir la distància necessària per veure el meu material amb ulls crítics i sense prejudicis. Alhora, però, la distància no podia ser massa gran per convertir-me en un estrany respecte de la vida que volia descriure-hi.

Crec que ha arribat el moment just. Ara puc mirar enrere sense amargor. He superat la bestiesa de sentir-me orgullós de ser grec, així com la bestiesa d'averkonyir-me de ser grec.

Amb això no vull dir que el meu país no em faci ni fred ni calor. Més aviat és el contrari. És ara, després d'haver tret tants vels com he pogut, que puc dir que estimo el meu país, cosa que sempre he volgut dir però no he pogut.

Aquest llibre es mou dins un marc històric. Els personatges i els fets no són ficticis, però m'he pres les llicències necessàries per no ferir ningú. El poble de Ialós existeix, tant a Grècia com en molts altres països. És la meva experiència vital i és aquesta experiència la que vull transmetre.

Per què n'he dit «novella»? Bé, simplement perquè el que hi exposo és la meva visió de la realitat, no la realitat en si. No ho puc pas pretendre, com no pot pretendre-ho ningú.

Primera part

IALÓS

La primera trobada

22 de juny del 1941. Els rumors que els alemanys venien havien aplegat tot el poble a l'entrada. Les criatures i els homes joves s'havien enfilat al castanyer del penjat per informar constantment sobre el que atalaiaven. A cada núvol de pols que s'enlairava al lluny cridaven: «Ja venen! Ja venen!»

Els més vells recordaven que ells mateixos havien cridat de la mateixa manera el 1926 quan el general Kondilis va restaurar la monarquia amb un cop militar. En aquella ocasió van llogar pregoners professionals que anaven passant pels carrers de viles i ciutats per fer saber la gran notícia: «Que ve, que ve!». És a dir, el rei.

La mainada havia fet festa de l'escola i s'agrupava en cors que corrien pertot arreu cridant: «Que ve, que ve!» I així va ser. El rei va venir, però no s'hi va quedar gaire temps perquè el 1941 es va veure obligat a marxar una altra vegada.

Va tornar el 1945, i som-hi un altre cop: «Que ve, que ve!», i en aquesta ocasió el rei es va quedar una mica més, però el 1968 ja tornava a fer les maletes. Em pregunto quin serà la propera generació de grecs que cridarà la seva arribada.

Els alemanys trigaven. El sol picava de valent i el castanyer era l'única ombra. Era un arbre d'una bellesa sorprenent. Vell, tenia quasi quatre-cents anys, deien, era alt i robust. Calien tres homes per poder abraçar el tronc sencer. Temps enrere en deien «el castanyer» i tothom sabia a quin arbre es referien, però d'ençà que un pastisser –un ofici força sospitós a Grècia– havia

optat per llevar-se la vida penjant-s'hi, l'arbre es deia «el castanyer del penjat».

L'ofici de pastisser és sospitos perquè a Ialós, que és com es diu el poble, es pensen que els pastissers mengen molts dolços. I encara més, també pensen que si menges molts dolços et tornes homosexual. Va ser una sort per a Hitler que els vilatans no sabessin que l'apassionaven els pastissers. Li hauria costat un nombre considerable de fans i admiradors.

Els pregoners van cridar un cop més: «Ja venen! Ja venen!», però va resultar que no era més que un ase que tenia picor i es rebotava al camí formant nuvolades de pols. Com era costum, quan l'ase va arribar al poble va rebre unes quantes puntades de peu per haver gosat enredar els que estaven esperant.

El mestre del poble caminava amunt i avall a gambades amb la mirada entenebrida. El sorprenia no ser capaç de domar la seva impaciència. Va pensar en Kavafis, el solitari poeta alexandri preocupat per la possibilitat que no arribessin els bàrbars. Què farien sense els bàrbars?

El mestre va somriure lleument per a si mateix. L'alcalde, que li havia clissat el somriure, se li va acostar i li va xiuxiuejar amb veu assedegada: «Espero que vinguin amb uns quants culs alemanys que ens alegrin una mica la vista.»

L'exèrcit alemany encara era una font d'atracció. Al poble ningú havia vist mai un alemany. El diputat al Parlament sí que els havia vist, és clar, però era a Atenes. Estava preparant el seu discurs a la nació. Es pensava que la guerra havia acabat. Com que Grècia havia capitulat ja no tenia cap sentit per al món oposar-se a l'hegemonia de Hitler.

Aquesta opinió era compartida per molts grecs amb càrrecs oficials. A la premsa grega s'hi podien llegir les crides que els líders polítics feien al poble grec perquè col·laboressin amb els alemanys. El diari *Estia*, que encara existeix i dona suport a la dictadura actual, publicava: «La guerra s'ha acabat per part de Grècia. Les potències de l'Eix venceran».

D'altres diaris van publicar articles en el mateix sentit també: *Kathimerina Nea*, *Kathimerini*, *Akropolis*. Els dos últims encara existeixen.

El mestre era un dels pocs que no creia que Hitler guanyés la guerra perquè una victòria com aquesta significaria que tota la seva vida havia sigut en va. Ell creia en la Veritat, en la Justícia. Les lleis de la Història treballen en favor de la veritat i la justícia, solia dir als alumnes.

Aquesta manera seva de parlar havia tingut conseqüències fatídiques per a un parell d'alumnes que es van arribar a creure que la Història era una mena de màquina amb uns motors ingents i que la gent n'era el combustible.

Una vegada un d'aquests alumnes va anar a l'escola a explicar, a qui el va voler escoltar, que havia somniat en la Història. La resta de l'alumnat, però, tenia d'altres somnis.

Les hores passaven i els alemanys no es veien per enlloc. La gent es va desillusionar.

–Venen o no venen, aquests malparits?

Gairebé se sentien enganyats com un amant que espera l'espermat que no arriba mai a la cita acordada.

–No podem esperar-los tot el sant dia!

Alguns se'n van tornar cap a casa, però a mig camí van girar cua: «Potser venen ara. Potser venen ara que marxo cap a casa». Els ialites, com els habitants del poble s'anomenen a si mateixos, eren propensos a ensumar-se les conspiracions tant de les persones com de la resta d'elements de la natura. Sobretot el temps atmosfèric és un conspirador notori. Aquesta manera de concebre el món no volia dir que els ialites patissin de mania persecutòria, sinó més aviat que tenien el complex d'Hèrcules. Tots i cadascun d'ells eren tan importants que tenien un munt d'enemics tant visibles com invisibles.

Lolos el boig, el burro del poble, va tenir la idea de córrer al poble a comprar begudes fresques que va carregar fins on hi havia la multitud esperant. Els les va vendre a preu d'or i si algú protestava per ser massa cares, en Lolos l'engegava magis-

tralment indicant-li que el poble era molt a prop i, per tant, si volia, podia córrer a buscar les seves begudes.

–No suaré com un pi pinyoner –contestava en Lolos– perquè tu et prenguis una llimonada ben freda, dropo.

Els pins suen bastant i la resina es fa servir per aromatitzar el vi. És el vi grec anomenat *retsina*. La *retsina* també agafa el color clar de la resina, un color que et trasllada a la pineda una tarda calorosa en què s'asseca al tronc de l'arbre i les gotetes brillen com llàgrimes als ulls de la terra. Els arbres són els ulls de la terra. Era una de les seves opinions més irrevocables.

Passada alguna hora més, fins i tot el flegmàtic carnisser estava frenètic. Va agafar un ganivet esmolat i va escorxar la branca d'un arbre, una morera, que pel que diuen és idònia per fer pipes.

L'advocat observava com les mans del carnisser es movien metòdicament, segures, sense errades. Era evident que eren mans avesades. L'advocat va notar com un calfred li recorria tot el cos prim. «Algun dia matarà algú», va pensar, o més aviat ho va pressentir, perquè tenia la sensació que això ja havia succeït.

El sol es ponía. El jovent que era dalt de l'arbre es va lliurar a jocs intrèpids a recer del capvespre. Se sentien rialletes sospitoses i els grans, que no suportaven que algú es divertís, cridaven: «Eleni! Baixa de seguida!» o «Per què esbufegueu com cavalls, carallots?»

El jovent no baixava de l'arbre, és clar. El castanyer havia servit d'escola de l'erotisme per a moltes generacions de ialites. El fullatge espès havia presenciado unes quantes activitats que el poble sencer hauria donat la vida per veure. Es van evitar molts escàndols gràcies al recer de l'arbre!

Lluny d'allà, al poble, s'anaven encenent les finestres. El generador dèbil i imprevisible que proporcionava electricitat no era capaç de mantenir una intensitat constant de corrent elèctric. La claror que feia tremolava com si lluités permanent-

ment contra la foscor. La claror es rendia a estones llargues i el poble se submergia en la nit com un vaixell per tornar a aparèixer després. Cada cop que tornava, semblava que fos més a prop.

La majoria ja havia marxat. Només quedaven l'alcalde, el mestre i alguns escolars que encara esperaven. La resta havien pres seient als cafès, i els jocs de taula i les cartes ja estaven en marxa.

Entre la població adulta hi havia dues persones que no s'havien situat a l'entrada del poble per veure arribar els alemanys. El vell Musuris, el pagès terratinent del poble, i en David Kalin, que era jueu. Aquest últim era un dels pocs veïns que sabia què feien els alemanys amb els jueus, però els altres es pensaven que en David no s'hi havia presentat perquè era comunista. Ell, però, havia desaparegut bastants dies abans que se sabés que un post alemany s'installaria a Ialós. Tanmateix, la seva família s'havia quedat al poble. En David havia anat al port a buscar un vaixell que el pogués portar a ell i a la seva família a lloc segur. El terratinent Musuris no sortia mai a rebre absolutament ningú. Estava acostumat que la gent sortís a rebre'l a ell. O que la gent el busqués. Quan va sentir que els alemanys vindrien, va encendre la pipa i va dir: «Ni que vingués Hitler en persona em mouria un mil·límetre.»

En Musuris era ara a la taula de sempre, prenent el seu *OUZO* de la tarda rodejat pels seus nets.

Al poble hi havia tres cafès. Tots tres ubicats a la plaça. El més curiós era que el mateix edifici els acollia tots tres. Temps enrere els cambrers ho tenien difícil per saber a quin cafè pertanyia cada client.

Sovint aquest malentès era la causa de moltes baralles. Baralles en les quals fins i tot els clients participaven amb un sentit de l'humor ben refrescant. Alguns triaven a dretcient aquells llocs que podien considerar-se controvertits i immediatament sorgia la disputa entre cambrers; tot seguit venien les baralles, el capellà els maleïa a tots i tots maleïen el capellà.

Resultat: una gran quantitat de nassos sagnant, llavis partits i costelles aixafades abans l'alcalde no trobés una solució. Aleshores encara no era l'alcalde, però va ser elegit gràcies a aquesta solució.

Van dividir la plaça en tres zones més petites que van marcar amb una línia blanca com els senyals de trànsit. Després hi van escriure en diagonal el nom del cafè. Els clients sabien així on s'havien assegut i els cambrers no s'equivocaven de client. Naturalment, això no va fer desaparèixer les baralles. El que abans era una guerra oberta es va transformar en conteses frontereres. En qualsevol cas, però, la situació havia millorat prou.

Però es va produir un altre canvi. Quan els cafès van tenir clars els límits, també van obtenir de manera intangible estatus diferents. El cafè de la dreta, que donava a l'església, va esdevenir el de les autoritats: s'hi asseien en Musuris, el parlamentari, l'alcalde, l'advocat, el jutge de pau itinerant, el cap de la gendarmeria, les seves famílies i el seu entorn.

Al del mig s'hi asseien els pagesos terratinents. Al de l'esquerra, on la pudor aspra de l'escorxadador era bastant intensa, s'hi asseien els pagesos sense terra i els obrers. Cal afegir-hi també els que circulaven lliurement entre els diferents cafès: el mestre, Lolos el boig i el capellà.

L'ascendent del capellà havia quedat greument malmès d'ençà del dia que el van enxampar torrat rere l'altar, amb les llàgrimes als ulls i els pantalons pixats. La gent ja no podia confiar en un capellà que en la intimitat bevia com una esponja i en general déu-n'hi-do.

Els ialites són molt poc indulgents amb la beguda. Quina vergonya, mostrar-se ebri! S'ha de beure vi, no pas que el vi et begui a tu. Les passions s'han de dominar, s'hi ha de conviure, però no poden prendre el control. Els grecs són el poble de la mesura pel que fa a la beguda o el menjar.

Els grecs fins i tot aprenen a sentir-se orgullosos de la seva capacitat de patir gana i set. No cal dir que per a ells ha estat

una necessitat. Són moltes les generacions de grecs que s'han alimentat a còpia d'olives negres escarransides, mitja ceba, un glop de vi i unes molles de pa. Els grecs de moltes generacions han mort prematurament però amb orgull. I amb les passions passa el mateix. Els grecs tenen moltes passions, però les han de disciplinar si volen salvar la pell.

El capellà s'havia fet capellà amb l'esperança que rebria del cel la força que necessitava per tenir una mica de pau i tranquil·litat en el seu pit immens, que cada primavera s'obria com una abraçada gegantina al món amb el desig d'engolir-ho tot, sobretot dones.

El capellà era un faldiller desmesurat. No podia veure una dona sense que el seu cervell, destarotat, no elaborés un pla de conquesta. També tenia una intuïció remarcable pel que fa a la resolució d'aquests problemes: s'ensumava els punts febles de les dones. La seva fama havia arribat tan lluny que quan es va saber que seria designat rector de l'església de Ialós, els ialites van passar a l'acció per impedir-ho.

Van escriure a l'arquebisbe, però el vell eclesiàstic va somriure satisfet i va murmurar: «Per fi un capellà acusat de fornicar.» La majoria de la resta de capellans havien sigut acusats alguna vegada de gais. L'arquebisbe el va nomenar.

El capellà, a més, va fer una entrada gloriosa al càrrec. En el seu primer sermó va parlar extensament i molt bé de les putes i altres coses semblants, i al final va dir: «M'ha arribat a través de Déu nostre senyor [eufemisme de xafarderries] que la congregació em veu com una persona que ha fornicat amb les filles i les esposes de molts homes. No em considero un àngel i prova d'això és que ara soc aquí, entre vosaltres. Tampoc em considero un fornicador, i prova d'això és que ara soc el vostre rector [aquí es va abrandar de cop]. En definitiva, que jo em puc considerar el que vulgui, però vosaltres heu de triar: o bé em veieu com un rector digne o com un fornicador i tots vosaltres porteu unes banyes que es veuen d'una hora lluny. Creieu el que vulgueu. La tria us correspon a vosaltres.»

Els ialites van optar per pensar que era un rector digne, però d'amagat del capellà i als ulls de Déu pensaven que era un fornicador, la qual cosa no era certa perquè el capellà va aconseguir doblegar bastant la seva luxúria. La va ofegar amb quantitats ingents de vi negre i es va casar.

Quan arribava a casa al vespre, begut i cansat, entrava a l'alcova, s'asseia al costat de la seva dona adormida, la contemplava amb els ulls enrogits i murmurava durant hores: «La meva salvació, la meva salvació estimada.» Sovint s'adormia allà mateix, a la cadira, i la seva pobra dona, que era força jove, no sabia com fer-s'ho per ficar-lo al llit. A més, corria el risc de despertar-lo i aleshores voldria fer-li l'amor infal·liblement. Però ella encara no s'havia acostumat a la idea de fer l'amor amb el capellà, perquè per a ella continuava sent el capellà, un home de Déu. A sobre, era una mica empipador a causa del costum que tenia de cridar i gemegar molt fort, per la qual cosa tot el poble s'assabentava del que el capellà i ella estaven fent. Ho veia a la cara de la gent quan sortia de casa per anar a comprar o a visitar la mare.

La dona del capellà havia pregat al seu marit que anés amb compte, però el capellà no podia, tot i prometre-li que copularia en silenci. «Fer l'amor sense veu», li deia, «és com menjar sense llengua. No té gust de res». Però malgrat els inconvenients socials que comportava, la dona no podia renunciar al cos del capellà. Sobretot després del coit, quan el pit del seu home s'omplia d'onades de coloms blancs de la pau, se li negaven els ulls de llàgrimes, descansava el cap a les joves sines de la seva dona, la barba se li amarava de suor i llàgrimes, xopa com si fossin algues, i ella se sentia com si fos una platja a la qual arriben els homes i els ocells i les onades i tot i tots es calmava i tot i tots s'adormien i ella s'adormia entre ells.

No costa gaire ser l'objecte d'un gran amor. El més difícil és acceptar-lo. A aquella joveneta delicada li feia por l'amor del capellà; en realitat no entenia com podia estimar-la tant de cor,

però sabia acceptar-lo. Era com una platja, però no una platja rocosa, de còdols, on s'estimben les onades, sinó una platja de sorra flonja on les onades hi arriben com onades i moren com petits i plàcids dolls d'aigua.

El capellà podia creuar la frontera dels tres cafès sense causar sensació, però ni al vell Musuris ni a l'alcalde se'ls acudiria mai moure el cul per passar a la banda esquerra. Ningú ho esperava tampoc.

Heus ací, doncs, la població masculina del poble asseguda als cafès cada tarda, tots i cadascun d'ells al seu lloc, tots i cadascun d'ells conscients de quin era el seu lloc. Aquell dia també, després d'haver estat esperant en va l'arribada dels alemanys. L'aire de la tarda era dens, carregat de decepció, i encara que tothom fes veure que era com sempre, res era com sempre. De fet, els alemanys s'havien apoderat del poble abans de venir. Però vindrien.

Al poble no hi havia gaires diversions. De tant en tant apareixia un cinema ambulant, però eren comptades les vegades. L'esdeveniment que ho eclipsava tot era l'autobús que cada tarda venia provinent de la capital de província. Els pobles de la costa esperen el vaixell; els pobles d'interior esperen l'autobús. Aquesta diferència, que a primer cop d'ull pot semblar trivial, no ho és gens. Un vaixell que arriba al moll és molt diferent d'un autobús que senzillament aparca a la plaça. El vaixell es pren el seu temps per atracar i els passatgers tenen ocasió de mirar, com qui no vol la cosa, la gent que espera al port. Les primeres salutacions s'intercanvien a distància. L'espera és de tot un altre caire que la que suscita un autobús. Un grec que tota la vida ha esperat el vaixell és molt diferent del grec que ha esperat l'autobús. És per això que les cançons que parlen de l'enyor sovint les escriuen els que són a alta mar o la gent que ha deixat el seu lloc d'origen per mar. Els mariners abandonen el port a poc a poc, tenen temps de veure el poble o la ciutat en la seva enteresa; la imatge els queda gravada a la retina. Els altres tomben la cantonada i tot desapareix

de cop. Abandonar un port és una aventura. Abandonar una plaça és només trist.

L'autobús solia arribar cap a les cinc i a les quatre tothom ja era a la plaça. Feien veure que jugaven a cartes o prenien un *ouzo*, però de fet estaven esperant. Fins que no arribava l'autobús, la tarda als cafès no començava de veritat.

Als que els arribava gent de fora se sentien una mica més orgullosos del normal. Solien seure amb els forans, els veïns se'ls acostaven a saludar, eren el centre d'atenció i, encara que durés només una tarda, era un gran esdeveniment en la vida dels afortunats. És tot un honor que et vingui gent de fora. El poble parla de tu, encuriosit per qui deuen ser els que han vingut. Pots passejar seguint un atzar sistemàtic i explicar qui són els teus visitants, que resulta que són persones importants o ho seran. Els candidats són catedràtics, els cadets són oficials del rei i els simples dependents de botiga a Atenes són empresaris destacats.

És un gran dia fins i tot per al visitant, perquè obté la certesa renovada de la seva extraordinària rellevància. Si arribes al poble fent 1,65 metres pot ser que quan marxis facis 1,75 metres pel cap baix. Les dones menteixen sobre l'edat, diuen. Potser és veritat. Però el que segur que és que els homes de Ialós menteixen sobre la seva alçada. No hi ha cap ialita que no sigui més alt del que realment és.

Quan un ialita surt a l'estranger es posa sovint entre els més baixos dels que surten al carrer voluntàriament. Aleshores es consola dient que és alt per ser ialita. Un ialita autèntic només es compara amb altres ialites.

El capellà era prou alt per poder defensar-se tant a casa com a fora, però no havia viatjat mai a l'estranger. Sovint somiava fer-ho i era dels pocs que demanava al mestre que li parlés dels països que els seus ulls cansats havien vist. Això no impedia al capellà detestar el mestre. Segons el seu parer, el mestre hauria de ser capellà i ell hauria de ser mestre: «Aquest dimoniet ha nascut per ser capellà», solia dir al salmaire dret, que era el seu confident.

A l'església grega hi ha dos salmaires. El de la dreta i el de l'esquerra. La congregació participa rares vegades en els cànctics. Només durant la missa de Pasqua. Per ser salmaire havies de començar sent escolanet, obeir el capellà en tot, ajudar la dona amb la compra i la neteja i, a més, havies de saber llegir. Tot això s'exigia, almenys si volies ser el salmaire dret, que és una mica més distingit que l'esquerre.

El salmaire dret del poble havia recorregut tot aquest llarg camí i quan pujava a la tribuna s'oblidava de totes les humiliacions, de tot el que havia hagut de suportar. Repassava des de dalt tota la congregació amb els seus ulls negats en bosses de greix. Hi havia molta gent al poble que volia amagar els ulls. El salmaire dret no tenia una bona veu, però havia aconseguit trobar el to una vegada per totes, missió difícil, i molts nens dels pobles veïns venien per aprendre d'ell.

El salmaire esquerre, en canvi, era un individu que només posseïa una sola cosa a la vida: una veu d'una bellesa sorprenent. I ho sabia. De fet, era l'única cosa que li interessava saber. Si haguéssiu fet una batuda per tot Grècia no hauríeu trobat una persona més indiferent que ell. Pertanyia a la categoria relativament poc comuna de persones capaces de gastar uns pantalons en una setmana de tant estar asseguts. Només se'l veia dret a l'església.

Els ialites feia temps que esperaven que arribés el dia que el salmaire esquerre caigués de son i rodolés per terra inconscient, però anaven errats, perquè ell gaudia cantant. Ho veia a la cara de les dones, que la seva veu els travessava el cor, i ell es permetia la diversió de posar gelosos els ialites. Eren molts els que no posarien un peu a l'església si no els fes por que els seduís la dona. A prop d'una dona agenollada, sempre hi ha la mirada furtiva de l'home.

Ell ho sabia i els mirava precisament conscient de saber-ho, i els ialites, és clar, van iniciar una gran campanya contra ell basada en dir que era un turmentador d'esposes i un gelós com Otello. Però la campanya va plegar veles. Res no afectava el

mur d'autosuficiència que el salmaire havia construït amb l'ajuda dels seus aguts.

El capellà odiava el salmaire esquerre, però al vespre s'asseien junts al cafè perquè ningú no pogués dir que hi havia escissions a l'església de Ialós. Fins i tot el campaner podia seure amb ells, si volia.

Però el campaner no havia vingut al cafè aquella tarda. Era dalt de la torre de l'església sotjant la nit a la recerca dels alemanys. A la vall encara podia veure el «castanyer del penjat» i algunes ombres que es movien amunt i avall. I de sobte, gairebé a mitja nit, quan la majoria se n'havien anat a dormir, va veure uns fars que s'acostaven a Ialós a gran velocitat. Les ombres que feia estona que esperaven van tenir temps d'apartar-se d'un salt a l'últim segon al pas dels cotxes alemanys. L'alcalde estava quasi emprenyat: «Aquests malparits no saben conduir!», va dir a crits. «O estan cagats de por.» Però no era el cas. El seu cap, el capità Wilhelm Schneider, tenia els seus principis i un d'ells deia: «No s'ha d'arribar als llocs. És millor ser-hi.»

L'endemà al matí els alemanys eren al poble. S'hi estarien quatre anys.